

de novo incæpit esse persona hominis non persona absolute. Omne autem ens habet esse proprium, ut distinguitur contra extraneum seu alienum non contra commune, seu communicatum, potest enim ipsum esse proprium totius communicari partibus, vel esse partis communicari toti, et tamen manet proprium, quia illa pars seu forma propria est totius.

Ad vero quod objicitur de unione an sit materialis, vel spiritualis, respondetur quod ut ostendimus quæst. vi Physic. non datur unio, quæ sit modus distinctus per modum medii et rationis formalis uniendi, sed ipsæ partes se ipsis uniuntur quantum ad rationem formalem uniendi, sed non se ipsis applicentur seu immutantur, ut se communicent, et ex ipsis unitas illa resultat, sed hæc applicatio est ab efficiente ipsam unionem, seu communicationem et unitatem extremorum, et ideo talis applicatio debet esse superaddita extremis unibilibus, potestque esse modus et de novo fit in illis, quando de novo uniuntur, et communicantur inter se, ipsa autem unio non est novus modus tanquam ratio formalis uniendi, quia formalis ratio unionis est formalis ratio unitatis resultantis ex unione, unitas autem resultans non est modalis, sed substantialis, ergo et ratio formalis est ipsa substantialis ratio extremorum secundum se, solumque illis deest applicatio, ut resultat unitas, et fiat unio.

Nec est putandum nullam omnino perfectionem, et immutationem, acquirere Animam, ex eo quod sic applicatur ut sit in corpore et uniat illi, ut putavit Scotus in iv, dist. XLIII, quæst. II, nam saltem acquirit modum aliquem, et statum connaturalem essendi et operandi in corpore et cum communicatione ad corpus quem statum amittit in separa-

tione a corpore. Et licet non habeat in corpore aliquid amplius quam communicare se, et perfectionem suam corpori, ut Scotus putat, tamen hoc ipsum, perfectionem aliquam, et immutationem debet ponere in ipsa Anima, quia hanc communicationem facit tanquam causa formalis et tanquam pars constituens totum, omnis autem causa creata perfectior est cum actu causal quam cum cessat causare, et aliquo modo immutatur in causando, et omnis pars connaturali modo existit cum communicatur ipsi toti in actu, sicut lapis, ex eo quod est in centro. Hæc autem immutatio prout in Anima subjectum, aliquid spirituale est non proveniens ab ipso generante quod tantum unit Animam ex parte corporis, coaptando, et disponendo illud ad Animam, sed ex parte Dei infundentis Animam corpori, vel reunientis illam, sic enim ordinat illam ad corpus, et facit quod actu communicet et extendat suum esse ad corpus, et talis applicatio producit in Anima modum aliquem spiritualem respicientem corpus, quo dicitur in se applicata et communicata, sicut etiam Angelus ex eo quod per modum operantis applicatur corpori resultat in ipso ubi quoddam, seu præsentia erga illud corpus quæ est modus spiritualis in ipso Angelo, quia amittitur et acquiritur motu locali; sic multo melius ex eo quod Anima non per modum operantis, sed per modum informantis uniat corpori, aliquis modus resultat in Anima quo dicitur applicata et communicata corpori ab agente spirituali eam infundente, vel reuniente qui modus subjective est in ipsa Anima; sed cum respiciat pro externo corpus cui facit præsentem Animam, potest desinere ab Anima sicut ubi Angelicus desinit quia est circa corpus, licet utrumque spiritualis modus fit.

Denique, ad id quod dicitur de communicatione gradus corporei et sensitivi, nullo modo probat entitatem corpoream in Anima, quia non præbet illos gradus limitate, modo inferiori sicut aliæ formæ, sed eminenter et secundum quod continentur in gradu rationali qui etiam communicatur corpori non ut dependens ab ipso, sed ut sibi ministrat corpus, et deserviat in ordine ad operationem intellectivam, et ideo eminenter debet continere illos gradus sensitivos, et corporeos tanquam ministrantes, et deservientes intellectivo, eo quod non intelligit nisi accipiendo ex corpore objecta, quæ intelligit, ideoque requirit potentias corporeas ut ministrantes sibi. Et sic bene possunt eminenter præberi gradus corporei, et potentie corporeæ dimanare ab entitate Animæ spirituali, ut est eminenter corporea sine ulla dependentia in esse a corpore, de quo jam supra diximus q. II, et videri potest Cajetanus in part. q. LXXVI, art. I circa responsionem ad primum.

QUÆSTIO X.

DE INTELLECTU AGENTE, ET POSSIBILI.

ARTICULUS I.

Utrum sit necesse poni intellectum agentem distinctum a possibili, et quid sit?

Celebris valde est apud antiquos Philosophos, et recentiores divisio hæc intellectus in agentem, et possibilem, nec solum ab Aristotele stabilita fuit in III de Anima, cap. v, text. xviii, sed etiam ab aliis Græcis, licet in ejus explicatione non parum erraverint. Igitur tria ad ejus exactam explicationem in hoc articulo

facienda sunt. Primum, explicare proprium munus intellectus agentis propter quod ponitur a Philosophis. Secundum, an sit aliquid extra Animam, vel propria ipsius facultas. Tertium, an sit potentia distincta ab intellectu possibili.

Circa primum, constans sententia est Philosophi, ad hoc requiri intellectum, agentem ut species impressas intellectui possibili tribuat, quas requiri ad omnem cognitionem supra late probavimus quæst. IV et VI. Igitur distinctio intellectus agentis, et possibilis quantum ad formalitatem istam agendi, et patiendi, non sumitur per ordinem ad ipsam cognitionem, quæ est operatio elicitæ ab intellectu vitaliter, et ita erga illam intellectus active se habere debet, sed sumitur ista divisio penes formationem intellectus in ordine ad suum objectum intelligibile: quia enim intellectus eliciens cognitionem prius debet actuari specie impressa representante objecta, si careat illa, dicitur esse in potentia, ut formetur, et actuetur et sic vocatur intellectus possibilis vel passibilis, quia pati debet seu formari a specie ipsa, et objecto in ea representato. Et quia omni passivo ut reducatur de potentia ad actum correspondet aliquod activum necesse est, quod si intellectus noster reducitur de potentia ad actum, ut formetur per species intelligibiles, datur aliquod activum per quod talis reductio fiat, et tales species producantur in intellectu, et hoc vocamus intellectum agentem, id est, producentem species, et formantem per illas intellectum ad intelligendum.

Totus hic discursus fere ab omnibus admittitur loquendo in generali, et nondum determinando, an istud principium activum producat species sit in Anima, vel extra. Solum Durandus qui negavit requi-

ri species impressas ad cognoscendum, consequenter negavit necessarium esse intellectum agentem, qui illas producat, ut docet in 1. dist. III, q. v. Sed tamen addit, adhuc si darentur istae species non requiri intellectum agentem tanquam potentiam Animae, quae illas species producat, sed sufficere ipsam Animam cum phantasia, ut producat illas. Sed nos fatemur illo discursu non probari nisi quod detur tale principium agens species et active immutans intellectum. Quod vero sit potentia Animae statim probabimus in secundo puncto. Et quod species impressae necessariae sint ad intellectionem, et ad omnem cognitionem, supra q. VI probatum est. Quod vero substantia Animae se ipsa non operetur sed mediante potentia quaest. XII Physicor. probatum est. Mediante autem phantasia quae est potentia corporea non potest Anima spirituales species producere nisi elevet illam ultra suam virtutem, et haec elevatio ab alia virtute et potentia debet provenire.

Circa secundum punctum celebris fuit aliquorum antiquorum sententia, ponentium intellectum agentem separatam ab ipsa Anima in alia intelligentia infundente species, contra quam disputat D. Thomas I p. quaest. LXXXIX, art. IV et q. LXXXIV, art. IV et II contra Gent. cap. LXXVII et LXXVIII et locis aliis. Fuit autem haec controversia inter eos, qui intellectum distinguebant a sensu, nam qui ponebant intellectum esse sensum, non distinguebant species sensibiles ab intelligibilibus, neque aliud principium a quo istae species effluerent ponebant, quam ipsa objecta externa, ut ex Democrito refert Aristoteles lib. de divinatione per somnium, et D. Thomas I p. q. LXXXIV, art. IV. Qui autem agnoverunt intellectum esse virtutem spirituales, et immaterialem, a sensu

et distinctum non facile inveniebant principium, a quo species spirituales fierent, cum ipsa objecta sensibilia ad hoc non sufficerent. Unde divisi sunt in tres opiniones. Quidam ut Plato posuerunt ideas separatas, id est, quidditates rerum extra individua, a quibus dicebant ut ab exemplaribus participari formas entitativas in materia ad essendum, et intelligibiles in intellectu ad representandum ut refert D. Thomas I p. q. LXXIV, art. III et q. LXXXIV, art. IV et VI. Alii negabant istas ideas exemplariter causantes species, sed ponebant substantiam separatam seu intelligentiam effective infundentem illas tunc solum quando homo intelligit, et habet phantasmata proposita ut determinent ad intelligendum. Quae fuit opinio Avicennae, ut refert S. Thomas citata quaest. LXXXIV, art. IV et II cont. Gent. cap. LXXVI. Tertia sententia fuit Aristotelis III de Anima, text. XVII et XVIII, lect. LX apud D. Thomam, quod intellectus agens est potentia Animae ex phantasmatis producens intelligibiles in intellectu possibili.

Haec sententia Aristotelis de intellectu agente communiter recepta est ab omnibus Philosophis, et omisa illa opinione Platonicorum de ideis separatis quae omnino fabulosa est, cum non possit dari in rerum natura aliqua substantia quae singularis non sit, ut ostendimus in Logica quaest. III, art. II. Contra Avicennam, et alios ponentes intellectum agentem esse substantiam separatam, probatur sententia Aristotelis. Quia vel illa substantia separata infundit species intelligibiles a sensibus abstractas, et connotantes objecta sensibilia, vel non abstractas a sensibus, sed pure participatas a spiritualibus substantiis, sicut sunt in Angelis. Hoc secundum nullo modo dici potest, cum satis constet pro isto statu Animam nostram non

intelligere objecta pure spiritualia, et nihil de sensibilitate connotando, sed solum objecta sensibilia. Si dicatur primum, talis potentia activa, et factiva specierum, per abstractionem a sensibus, non excedit vim Animae nostrae, nec requirit spiritualium activitatem omnino abstractam a sensibus, sicut est illa substantia separata, cum operatio illa abstractans species a sensibilibus, non operetur independenter a phantasmatis, neque efficiat species representantes sine connotatione ad illa ut in nobis experimur, ergo non requiritur ad talem operationem virtus spiritualis separata ab omni corpore, sed potius corpori communicans, et sic ista virtus magis corporalis est Animae conjunctae corpori quam substantiae separatae.

Quod si dicatur illam virtutem separatam concurrere ad abstrahendum istas species modo perfecto et eminentiori, utpote cum sit causa aequivoca, et universalis, ex modo tamen Animae nostrae imperfectae, et reddi species illas sic imperfecte, et connotative representantes, contra hoc urgetur rationibus D. Thomae I p. q. LXXXIX, art. IV et II cont. Gent. cap. LXXVI et q. de Anim. art. V, quia causa universalis non producit se sola effectum proprium causae particularis, nisi supponendo in ipsa causa inferiori propriam, et peculiarem virtutem respectu talis effectus, ut patet in coelo, quod est causa aequivoca respectu horum inferiorum, et tamen supponit in causis inferioribus proprias virtutes, quibus producit determinatos effectus, nisi forte sit generatio rei tam imperfectae, quod ad illam sufficiat virtus caeli, sicut in animalibus, quae ex putrefactione generantur, quod in praesenti applicari non potest cum species intelligibiles, et cognitio intellectualis sint perfectissimi effectus, qui in his inferioribus

fiunt, ergo oportet quod praeter virtutem superioris intelligentiae, quae ut causa universalis concurret, detur virtus particularis, et propria Animae, quae talem abstractionem a sensibilibus faciat modo particulari, et sibi proprio et hanc vocamus intellectum agentem, unde Aristoteles comparavit intellectum agentem non ipsi soli, qui est causa universalis, sed lumini recepto in aere, quod est virtus particularis; id autem a quo participatur virtus intellectus agentis in Anima nostra est Deus, de quo dicitur Psal. IV: *Signatum est super nos lumen vultus tui Domine*, quia solus Deus est creator Animae, et lumen ipsi praebens sicut solus infundit species Angelis, et intra intellectum operatur.

Denique, experimur nos posse intelligere cum volumus, et abstrahere a sensibilibus intelligibilia, alias si hoc non experiremur, non possemus habere notitiam harum actionum. Omnis autem actio non fit modo connaturali ab aliquo agente, nisi per virtutem in eo existentem, nec utitur aliquo cum vult, nisi habeat potentiam operativam illius, ergo connaturale est, ut habeamus vim et potentiam abstrahendi tales species, et non solum ab intelligentia separata fiant, et haec virtus vocatur intellectus agens.

Circa tertium punctum, scilicet an sit intellectus agens potentia distincta ab intellectu possibili, aliqui dixerunt intellectum agentem esse habitum primorum principiorum, ut refert S. Thomas quaest. de Anim. a. V et III de Anima, lect. X, quod tamen ex eo rejicit D. Thomas, quia etiam ipsa principia cognoscimus per species abstractas a singularibus, ergo oportet antequam generetur ipse habitus praexistere tales species abstractas, ergo et intellectum agentem abstrahentem illas, non omnia objecta intellectus agens

redderet intelligibilia in actu. Deinde, quia habitus principiorum est cognoscitivus, sicut enim per scientiam cognoscimus conclusiones, ita per habitum principiorum, principia, ergo non potest iste habitus esse factivus specierum impressarum pro potentia cognoscitiva, quia ipse cognoscitivus est, et sic aliquas species debet supponere, quibus primo cognoscat, non autem illas facere. Quando autem Aristoteles III de Anima, text. XVII et XVIII dicit, quod intellectus agens est sicut habitus et ars, loquitur solum per modum comparationis, quia sicut ars inducit formam artificialem in materiam rudem et in potentia, ita intellectus agens per species impressas tanquam per formas perficit, et actual intellectum possibilem. Et dicitur habitus, ut contraponitur privationi, per quam aliquid est in potentia, intellectus autem agens non est in potentia ad recipiendum, sed in actu ad agendum. Ita explicat D. Thomas ibidem lect. x.

Qui ergo fatentur intellectum agentem esse potentiam actum illius negant esse cognitionem, quia cognitio oritur a potentia, et objecto prout mediante specie representatur potentia, unde si operatio propria intellectus agentis esset cognitio deberet procedere a specie et potentia, et consequenter speciem ipsam supponere. Ergo non faceret talem speciem, et sic non faceret omnes species intelligibiles sed aliqua deberet fieri per actum non cognoscitivum et illum dicimus esse proprium intellectus agentis, ut distinguatur ab actu procedente a potentia actuali per speciem, et recipientem illam.

Difficultas ergo est, an iste actus factivus specierum, et non cognoscitivus, ita adæquatus sit potentia, ut exigit illam esse distinctam ab intellectu possibili cognoscente. Et

aliqui Auctores negant distingui has duas potentias, sed esse eandem cum duplici vi, seu efficientia, quod probabile reputat P. Suarez lib. IV de Anima, c. VIII, n. XIII, citatque Niphum, Majorem et Abulensem.

Oppositum tamen tenet D. Thomas I part. quæst. LXXIX, art. VII et X et III de Anima, lect. X et in II, distinct. XVII, quæstion. II, artic. I. Sumitur quoque ex Aristotele qui in hoc III de Anima, text. XVII, dicit: « Quod necesse est in Anima differentias has easdem in esse, atque quidam intellectus est talis ut omnia sint, quidam talis ut omnia agat. » Loquitur ergo de illis tanquam de diversis intellectibus, et differentias istas potentibus in Anima. Ratio autem est, quia intellectus, vel essentialiter est potentia cognoscitiva, ita quod adæquatus ejus actus sit cognitio, vel habet duplicem actum inadæquatum, alterum non cognoscitivum et factivum specierum, alterum cognoscitivum et non factivum earum, nam uno et eodem actu non potest fieri, cognitio enim procedit elicitive a potentia actuata per species, et consequenter illa elicentia, supponit aliquam speciem jam factam, et actuantem potentiam, ut procedat ab illa. Si primum, manifestum est intellectum agentem esse distinctam potentiam, siquidem, si adæquatus actus intellectus cognoscentis est cognitio, non potest alium actum elicere, qui cognitio non sit, et sic formatio specierum, quibus primo fit cognitio, non potest per cognitionem ipsam fieri, sed supponi debent ad cognitionem. Si secundum, imprimis non potest uterque ille actus convenire uni, et eidem potentia, nisi detur aliqua ratio communis, sub qua conveniant illi duo actus, et a qua specifiectur illa unica potentia habens illos. Ratio autem faciendi species sine cognitione, et ratio elicendi

cognitionem per species, non conveniunt in aliqua ratione communi constituentes unam potentiam, sed sunt rationes ita distantes, quod ex se sufficiunt fundare distinctas potentias, ut patet in sensu cognoscente, et virtute emittente species ab objecto, seu faciente illas sine cognitione. Non est autem Anima nostra tantæ eminentiæ, ut virtus ejus in unica ratione superiori, et eminentiori uniat illam duplicem virtutem faciendi species, et intelligendi, neque in Angelo datur talis perfectio, ut unica potentia sit factiva specierum, et cognoscitiva.

Ad hæc accumulatur aliqua inconvenientia. Primum, quia eadem potentia se ipsam moveret, et reduceret de potentia ad actum, esset enim potentia ad species, et faceret illas. Secundum, quia alias etiam possemus dicere voluntatem et intellectum esse eandem potentiam inadæquate respicientem cognoscere, et velle ut consecutum ad cognoscere, quia se habet ordine quodam, sicut etiam facere species non cognoscitive, ordinatur ad ipsum cognoscere. Tertium, quia alias ratio activi, et passivi non esset sufficiens ratio distinguendi potentias, cum tamen sint rationes maximæ diversæ, et primæ differentia entis; primo enim dividitur penes actum, et potentiam, et consequenter penes potentiam activam, et passivam, quæ fundantur in actu, et potentia, quæ est ratio D. Thomæ in illa quæstione LXXIX, art. VII, ad distinguendum intellectum in agentem, et possibilem, quia est divisio penes passivum, et activum, cum tamen non admittat alias divisiones intellectus.

Solvuntur argumenta.

Primo arguitur in favorem Durandi: Quia non potest intelligi,

quomodo intellectus agens agat in phantasmata, quæ sunt corporea, et elevet illa. Item quia alias si intellectus agens formaret species, et non produceret cognitionem, nobilior esset, quam intellectus possibilis, qui cognitionem elicit, siquidem omne agens est nobilior patiente.

Confirmatur ex duplici exemplo. Primum, quia Angelus non minus est substantia intelligens, quam Anima, nec minus indiget speciebus, et tamen non habet intellectum agentem, quo illas acquirit, sed infunduntur a Deo, ergo similiter pertinebit ad Deum præbere Animæ species non infusas, sed a sensibilibus abstractas. Secundum est, quia etiam sensus externi indigent speciebus acceptis ab objectis, et tamen non requiritur sensus agens, licet species sint abstractionis rationis, quam ipsum objectum materiale in se, ergo similiter poterunt species intelligibiles fieri sine intellectu agente.

Respondetur ad primam partem argumenti Durandi, quod dicemus sequenti articulo explicando modum, quo intellectus agens agit in phantasmata corporea. Ad secundam probationem respondetur non sequi, quod intellectus agens sit simpliciter nobilior, sed solum in ordine ad formationem specierum in quo intellectus possibilis est illi inferior quia est in potentia; simpliciter tamen et respectu actus nobilioris, qui est intelligere, excellit intellectus possibilis, licet dependenter ab speciebus, sine quibus non intelligit. Sed de hoc statim dicemus amplius.

Ad confirmationem respondetur, intellectum Angeli cognoscitivum non indigere intellectu agente accedente illi species ab objectis; tum quia caret sensibus, a quibus immediate abstrahuntur species in-

telligibiles, ab ipsis enim objectis immediate solum emittuntur species corporeæ, non intelligibiles quæ non movent intellectum propter suam imperfectionem, et imperfectionem, nec posset convenienter id fieri, nisi intellectus agens Angeli immediate conjungeretur objecto, ut ab illo species hauriret, et sic non posset a distanti cognoscere, quod possunt homines. Tum etiam, quia intellectus Angeli non est acquisitivus suæ perfectionis, sed a principio statim est perfectus, et non in potentia ut perficeretur sicut inter corpora cælum statim a principio habet suam perfectionem, et omnem formam sibi debitam, unde sicut frustra poneretur potentia augmentativa in cælo, ut perfectionem quantitatis acquireret, cum ab initio petat habere illam, ita superflue poneretur intellectus agens in Angelo ad acquirendum species, et proficiendum imperfectione intellectus, cum a principio debeat esse perfectus, et plenus sapientia, sicut dicitur Ezech. xxviii, de primo Angelo: *Quod erat plenus sapientia, et perfectus a die conditionis suæ.* Totum vero oppositum est in Anima humana, quæ paulatim acquirit perfectionem intellectivam, et crescit in illa, sicut corpora generabilia augmentantur in sua perfectione, unde sicut ista requirunt potentiam augmentativam, ita illa potentiam acquisitivam specierum, quæ est intellectus agens. Neque id debet fieri a solo Deo, quia non est connaturale rebus, ut ad proprias operationes non habeant virtutes proprias quibus possunt operari cum voluerint, sed a solo Deo id fiat.

Ad secundum exemplum de sensu agente jam supra responsum est, quod ipsa objecta sensibilia de se sufficienter possunt emittere species sensibiles, et immutare sensus, et ideo non est ponenda aliqua poten-

tia in ipso animali factiva talium specierum. Neque hoc poterat connaturaliter fieri, cum enim species visibiles, v. g. versentur circa objectum nimis distans, sicut cum videmus ipsum cælum, impossibile erat quod potentia aliqua existens in animali haberet tantam virtutem, ut posset operari etiam circa ipsum cælum educendo species ex illo, licet enim sint intentionales, tamen per veram, et realem actionem educuntur de suo subjecto; quomodo ergo sensus agens existens in animali posset ex ipso cælo species educere, cum ab illo sit ita distans, nec posset virtutem usque ad illum diffundere, et usque ad se ipsum iterum reflectere, cum nec virtus solis, qui tam magnum corpus est, possit tantam reflexionem facere.

Secundo arguitur pro sententia Avicennæ ex Aristotele III de Anima, textu xviii, ubi inquit: « Quod intellectus agens est separabilis, et immixtus, passioneque vacat cum sit substantia actus: » et textu xx inquit: « Quod iste intellectus, non aliquando quidem intelligit, aliquando non intelligit, separatus autem est solum hoc quod vere est, et hoc solum immortale, et perpetuum est. » Sentiit ergo Aristoteles, quod intellectus agens, est intellectus separatus, et substantia quadam, ut patet in illis verbis, cum sit substantia actus. Est etiam perpetuo intelligens, quod non convenit Animæ nostræ, quæ quandoque intelligit in potentia, ergo est aliquid separatum ab Anima.

Ratione etiam arguitur: Quia proprium munus intellectus agentis est illuminare intellectum, hoc autem est proprium virtutis altioris, quam ipsa Anima; tum quia Deus est lux vera quæ illuminat omnem hominem; tum etiam quia infundendo species, fit illuminatio; hæc

autem infusio pertinet ad Deum, ut patet in Angelis; tum quia alias posset intellectus cognoscere quæcunque objecta, quando vellet, si intra se haberet vim factivam specierum, quod tamen constat esse falsum.

Respondetur quod in prima auctoritate Aristoteles solum dicit, quod intellectus agens est separabilis, quod verum est, quia manet in Anima separata. Quod vero dicit esse substantiam actu, idem est ac dicere, quod per suam essentiam, quæ nomine substantiæ intelligitur est actus, seu activus, activitas enim fundatur in actu, ad distinctionem intellectus possibilis, qui secundum suam entitatem, seu substantiam est in potentia ad species, per quas formatur, et reducitur in actum. Sic explicat D. Thomas hunc locum Aristotelis et sic reddit rationem, quare intellectus ille vacat passione, id est, receptione, quia per suam entitatem, seu substantiam est actu, id est, activa potentia; non autem voluit dicere, quod sit substantia aliqua separata, et cum sint diversæ potentiæ intellectus agens, et possibilis, non est Anima in actu et potentia secundum idem. In secundo autem loco, ut D. Thomas interpretatur ibidem circa illum textum, et q. de Anima, art. vad tertium, Aristoteles non loquitur tantum de intellectu agente, sed de tota parte intellectiva, quæ utrumque intellectum includit agentem, et possibilem, et hæc est Anima intellectiva, quæ separari potest a corpore, sicut etiam dicit Aristoteles XII Metaph. text. xvii: « Quod forma nunquam est ante materiam, sed posterius, et manet Animæ non omnis, sed intellectus; » quod vero præter Animam detur intellectus agens separatus, qui species producat in intellectu possibili, nec somniavit Aristoteles. Cum vero dicit, quod

perpetuo intelligit, explicat D. Thomas quest. x de Veritat. art. viii ad ultimum, quod intellectus agens semper intelligit, quia ex parte sua non deest, quin semper possit intelligere, licet desit ex parte phantasmatum, et objectorum, quæ non semper præsto sunt.

Ad rationem respondetur, quod illuminare per modum proximæ virtutis illuminativæ pertinet ad intellectum agentem, seu per modum causæ primæ, pertinet ad Deum, qui non impedit causam particularem, sicut non impedit solem, ut illuminet, neque sol lumen aeris, ut immediate luceat. Similiter concedimus, quod infusio specierum est illuminatio facta a Deo, sed præter illam datur etiam alius modus illuminandi non per infusionem specierum, sed per abstractionem earum a phantasmatibus, et hoc convenit intellectui agenti, qui est in Anima. Quod vero dicitur, quod alias posset intellectus noster cognoscere, quando vellet, respondetur hoc non sequi, quia non semper objecta sunt applicata ipsi intellectui in phantasmatibus, sicut sol non illuminat nisi detur diaphanum, vel colores. Neque requiritur ad istam abstractionem, quod prius cognoscat objecta, ut ex illis cognitis abstrahat et formet species, sicut ex objectis ad extra emittuntur species sine hoc quod cognoscant, sed sine cognitione movent sensus.

Tertio arguitur in favorem sententiæ Suarez, ad probandum non distinguendum intellectum agentem a possibili: Quia non repugnat eandem potentiam habere vim producendi species, et recipiendi illas ad cognoscendum; in spiritualibus enim idem potest esse principium agendi, et recipiendi, licet non in sensibus. Et ad hoc sunt aliqua congruentia. Primo, quia intellectus possibilis habet vim formandi spe-

cies ex speciebus præconceptis, cur ergo non habeat ad formandum illas ex non præconceptis? Secundo, quia hoc modo intellectus noster erit medium quoddam inter intellectum Angeli, et sensum, quia neque ex se habeat species, ut Angelus, neque ab alio agente recipiet illas ut sensus, sed ex objectis formabit, et recipiet. Tertio, quia alias Anima separata remaneret illa potentia penitus otiosa, cum ibi non sint phantasmata, a quibus extrahantur species, ergo si non habet alium actum, vacabit ibi.

Confirmatur, quia intellectus agens, vel operatur actione vitali, vel non. Hoc secundum dici non potest, cum sit actio propria Animæ, ut Anima est. Si primum, debet esse actio immanens, siquidem cum sit potentia spiritualis, in qua non datur pars movens, sed pars mota, sed totum est indivisibile, consequenter actio manebit in eadem potentia, et sic non producet species extra se intellectus agens, sed in se ipso, potentia autem, quæ recipit species etiam cognoscit per illas, ergo non distinguitur intellectus possibilis ab agente. Denique, omne agens est honorabilis patiente, ergo intellectus agens erit nobilior possibilis ex alia vero parte cognoscens est mobilior non cognoscente, ergo ut ista componantur, idem erit intellectus agens, et cognoscens.

Respondetur etiam in spiritualibus diversa principia esse activum et passivum, quando circa idem versantur, cum fundentur in illo, quod est primum distinctivum in genere entis, scilicet in actu et potentia. Et præsertim hoc currit in intellectu nostro, quia est pura potentia in genere intellectivo respectu specierum, ergo non solum debet carere illis, sed etiam activitate faciendi eas, sicut materia prima, non solum caret formis naturalibus, sed etiam

virtute faciendi illas, quia est pura potentia. Et deinde, quia intellectus possibilis cum essentialiter sit potentia cognoscitiva, non potest alium actum habere, qui non sit cognitio, actio autem intellectus agentis, non est cognitio, quia facit species etiam ad primam cognitionem requisitas.

Et ad primam congruentiam in contrarium respondetur, quod intellectus possibilis ex præcognitis speciebus potest alias formare, quia format illas cognoscendo et componendo, sed prima species non potest formari ex aliis prioribus præconceptis, sed per virtutem non cognoscitivam, et hoc sufficit ad distinguendum potentiam.

Ad secundam dicitur, quod ut intellectus noster cognoscitivus sit medius inter intellectum Angelicum et sensum, sufficit quod in ipsamet cognitione reluceat hæc mediatio, quia scilicet nec habet pro objecto rem corpoream modo corporeo ut sensus, nec spiritualement modo spirituali ut Angelus, sed quidditatem corpoream modo spirituali.

Ad tertiam dicitur, quod intellectus agens in Anima separata erit otiosus quantum ad novam abstractionem specierum, quia caret phantasmata a quo abstrahat illas, sed poterit habere alium actum, nempe illuminare species jam abstractas in ordine ad actualement usum illarum, si vere talis actus datur, de quo sequenti articulo, et videri potest in D. Thoma qu. de Anima, art. XIII ad 7, vel etiam si nullum actum habeat pro illo statu, debet tamen manere in Anima tanquam ornamentum quoddam illius et virtus, quia potest Anima reuniri corpori, in quo suam operationem exerceret, sicut in corporibus beatis, in quibus etiam manebit augmentativa et generativa potentia, propter integritatem naturæ, non exercitium actionis.

Ad confirmationem respondetur, actionem intellectus agentis esse transeuntem et vitalem, sicut etiam actus vitæ vegetativæ transeuntes sunt et vitales. Et cum dicitur, quod non potest movere seipsum, quia non habet partem moventem, et partem motam, respondetur intellectum agentem non movere seipsum, sed intellectum possibilem, et sic distinguitur movens et motum. Et non dicitur in vivente una pars movere seipsam, ut taliter agat, sed quia una pars movet aliam, dicitur ipsum vivens movere seipsum, non una pars seipsam. Neque oportet, quod omnis intellectus sit cognoscens, sed tantum intellectus formatus per species, non intellectus formans species, quod non currit in sensibus in quibus objecta ipsa sufficienter formant species suas, quæ corporeæ sunt, non autem datur sensus formans illas, ut supra ostendimus. Quod denique dicitur, agens esse honorabilis patiente, respondetur etiam intellectum agentem esse perfectiorem possibili, prout est in statu puræ potentie, et indigens formari per species, non tamen est nobilior ipso intellectu formato et vitaliter cognoscente, sicut etiam objectum est perfectius sensu in ordine ad dandum illi species, non simpliciter, et respectu elicentia cognitionis.

ARTICULUS II.

Quomodo intellectus agens illustret phantasmata et intellectum possibilem?

Omnia munera intellectus agentis ad tria possunt reduci. Primum, circa species, quas format, et consequenter ad objecta intelligibilia, quæ in illis relucet. Secundum, quod phantasmata, ex quibus tales spe-

cies abstrahuntur. Tertium, quoad cognitionem intellectus possibilis, quæ ex illustratione intellectus agentis dependet.

Circa primum, proprium munus intellectus agentis circa species est facere species actu intelligibiles et spirituales. Sed quia species non solum debet esse spiritualis in sua entitate, sed in ipsa representatione, et consequenter in objecto representato, quatenus representationi illi proportionatur, posuerunt aliqui objectum, quod representatur in speciebus formatis ab intellectu agente, relucere etiam in phantasmatis cum aliqua intelligibilitate in actu, vel quia ex virtute intellectus agentis aliqua illustratio derivatur ad phantasmata, per quam objective redditur apparens in phantasmate id quod quidditatis est, et non id quod singularitatis et materialitatis est, sicut in pomo facit lux, quod apparet objective color, et non sapor vel odor: aut quia ex ipsa Anima intellectiva, in qua radicatur phantasia producuntur phantasmata habilia ad movendum intellectum, et talis habitus dicitur ab aliquibus relucencia objecti intelligibilis, quatenus ab illo potest extrahi species propria intellectus, sed hæc solum est illustratio radicalis, prima vero est formalis; de quo plus tractabitur in secundo puncto.

Nihilominus dicendum est, quod objectum non redditur intelligibile in actu, nisi primo in ipsis speciebus formatis ab intellectu agente, non in ipsis objectis sensibilibus ad extra, neque in ipsis speciebus, aut cognitionibus sensuum, neque in ipsis phantasmatis. Patet hoc, quia objectum in omni illo statu ante formatam speciem intelligibilem est actu sensibile et materiale, et representatur ut singulare, ergo non est actu intelligibile, sed in potentia. Non potest autem id quod in se est

materiale, et sensibile in actu, et intelligibile sine aliqua mutatione et immaterialitate, quia intelligibilitas sequitur immaterialitatem, objectum autem ad extra non immutatur, neque fit immateriale. Similiter neque in phantasmatis, quia semper sunt corporea, et a conditionibus corporeis denudari non possunt, nisi totaliter destruantur, cum essentialiter sint corporea et sensibilia, ergo restat quod intelligibilitas in actu, et immaterialitas objecti, primo et per se reliceat in ipsa specie formata ab intellectu agente, quatenus modo immateriali et abstracto representat quidditatem rei sine singularitate. Nec sufficit phantasma radicaliter esse illustratum, quatenus ex conjunctione ad Animam intellectivam, redditur habile, ut ab eo abstrahatur species intelligibilis, hæc enim habilitas non reddit phantasma actu immateriale, sed intra limites rei corporeæ relinquit: ergo non constituit illud actu immateriale et spirituale, ergo neque actu intelligibile, intelligibilitas enim sequitur immaterialitatem. Quod vero sit habile, ut intellectus agens ab eo abstrahat speciem intelligibilem, non amplius ponit in phantasmate, quam connaturalem subordinationem ad intellectum agentem, non immaterialitatem aliquam in actu ei convenientem.

Secunda difficultas.

Circa secundum punctum, quomodo intellectus agens concurrat cum phantasmate ad productionem speciei intelligibilis, et quomodo influat phantasma in illam speciem, satis divisi sunt Auctores. Quidam enim absolute negant phantasma concurrere in genere causæ efficientis ad productionem speciei intelligibilis

etiam instrumentaliter, sed solum in genere materiali objecti et exemplaris, unde intellectus agens educat, et depingat speciem suam. Ita Pater Suarez lib. iv de Anim. cap. ii, numer. xii, dicitque esse sententiam aliquorum Thomistarum. Inter Thomistas autem communis sententia est, quod phantasma sit instrumentum intellectus agentis, sed in explicando quomodo sit instrumentum, divisi sunt. Nam Cajetanus posuit, quod intellectus agens operatur in phantasma, non per formalem illuminationem, sed per objectivam, quam sufficere putat, ut phantasma concurrat ad speciem intelligibilem. Distinguitur autem formalis illuminatio ab objectiva in hoc, quod formalis illuminatio fit per inhærentiam lucis in subjecto illuminato, objectiva autem per apparentiam objecti ex assistentia extrinseca luminis, sicut in opinione, quæ dicit, lucem non inhære in colorato, sed in medio, ipse aer illuminatur formaliter, id est, inhærenter; color autem illuminatur objective. Sic intellectus agens phantasmate conjunctus, licet ei non inhærens facit apparere objectum intelligibile in ratione intelligibilis. Alii e converso existimant, aliquid virtutis spiritualis seu luminis derivari ab intellectu agente in phantasmata, illustrarique formaliter sicut lumen probabile est inhære in corpore colorato, et sicut ars imprimat instrumento aliquid virtutis ad faciendam artefacta; quo exemplo utitur D. Thomas ii contr. Gent. c. lxxvii, ad explicandum hanc illuminationem intellectus agentis. Alii putant phantasmata non illustrari formaliter, neque objective a lumine intellectus agentis, sed solum radicaliter, quatenus phantasia radicata in eadem Anima spirituali, in qua est intellectus agens producit phantasma illuminata, id est, habilia,

ut ab eis intellectus agens abstrahat species, et hæc habilitas reddit phantasma intelligibile in actu. Ita Ferrariensis ii cont. Gent. cap. lxxvii. Tandem alii ut M. Bannez i parte, quæstion. lxxix, artic. iii, dub. ii, conclusionem ultima et latius dub. iv; Conimbricenses iii de Anim. cap. v, quæst. iv, artic. ii; Carmelitani hic disp. xx, quæst. ii; Rubio et alii tenent, intellectum agentem illustrare phantasmata ratione effectus ex illis deducti, scilicet ratione speciei intelligibilis, in qua solum redditur objectum intelligibile in actu, quod erat intelligibile in potentia phantasmatis. Sed quo concursu phantasmatis id fiat? Respondent, quod utitur intellectus agens phantasmate, ut instrumento elevato, et objecto ejus determinatur ad producendas determinatas species.

DICENDUM NIHILOMINUS EST: Phantasma necessario debere concurrere ad producendam determinatam speciem intelligibilem in intellectu possibili: neque istum concursum posse salvari alia meliori via, quam ponendo, quod phantasma concurrat ut instrumentum intellectus agentis ad talem productionem. Prima pars hujus conclusionis deducitur ex D. Thoma, qui in quæst. x de Verit. art. vi ad 7, inquit: « Quod in receptione, qua intellectus possibilis species rerum accipit a phantasmatis phantasmata se habent, ut agens instrumentale et secundarium, intellectus vero agens, ut agens principale, et primum. Et ideo actionis effectus relinquitur in intellectu possibili, secundum conditionem utriusque, et non secundum conditionem alterius tantum, et ideo intellectus possibilis recipit formas ut intelligibiles ex virtute intellectus agentis, sed ut similitudines determinatarum rerum ex cognitione phantasmatum.» Idem videri potest in quæstion. de Anim. artic. v

ad 6 et 1 parte, quæstion. lxxxv, artic. i ad 3 et 4, et multis aliis locis. Ratio vero est, quia intellectus agens non habet in se actu omnium rerum species determinate et distincte, alias si sic contineret illas, non indigeret Anima uniri corpori, ut ex illo per sensus hauriret species, nisi forte dicatur, quod habet illas confuse, et in communi, determinat vero illas ex conjunctione ad sensus. Sed tunc restaret eadem difficultas, quomodo fieret illa major determinatio et distinctio specierum (quæ utique spiritualis esse debet) ex conjunctione ad sensus, et determinatione phantasmatum erga illa. Si autem intellectus agens habet in se, et continet species perfectiores et distinctiores, quam sint in sensibus, vel æque perfectas, Anima ex unione ad corpus non acciperet cognitionem, sed solum imperfecteretur in illa. Est autem contra rectum ordinem naturæ, quod naturaliter inclinet ad id, unde magis redditur imperfecta in eo, quod precipuum est in tali natura, et ad quod cætera ordinantur, scilicet in ipso intelligere, et sic potius deberet inclinari Anima et principalius ad statum separationis a corpore, quia in eo quod sibi proprium est et specificum, scilicet in intelligere ex propria sua natura magis perliceretur separata a sensibus, quam illis conjuncta, quia naturaliter in se haberet sine sensibus species æque distinctas, vel distinctiores, quam ex sensibus. Quare intellectus agens ad producendum determinatas species indiget converti ad sensus, et ex illis eas debet accipere. Cujus etiam signum accipitur ab experientia, quia læsa phantasia, aut impedita sensatione, intellectus totaliter impeditur in cognoscendo.

Secunda vero pars conclusionis probatur, tum ex rejectione aliarum sententiarum; tum ex propria

explicatione. Nam imprimis dicere, quod phantasmata concurrunt cum intellectu agente solum ratione illustrationis radicalis est omnino insufficientis, quia ex illa radice, phantasia, et actus ejus non accipiunt aliquam immaterialitatem, vel virtutem excedentem rationem corporeitatis et materialitatis, quo manent magis proportionata rei spirituali, qualis est species intelligibilis faciendæ: ergo quantumcumque ponatur habilis radicaliter, si ex ista radice non habet in se aliquid spiritualitatis, semper restat eadem difficultas, quomodo possit actualiter influere in rem spiritua-lem.

Ex eodem principio evertitur altera sententiâ, quæ ponit aliquid spiritualis lucis derivari ex intellectu agente, quod realiter afficiat et in hæreat ipsi phantasmati, reddatque phantasma intelligibile in actu, talis enim illustratio immaterialis omnino immutabit illud et destruet, nam quando primo productum fuit a phantasia illud phantasma, solum fuit productum, ut corporeum, ergo ut intelligibile in potentia, et nullo modo in actu. Ergo si representatio ejus per illam virtutem derivatam ab intellectu agente, movet ut intelligibile in actu, et immateriale in actu, illa representatio mutatur, cum antea solum esset intelligibile in potentia, et consequenter phantasma ipsum immutatur, quia representatio intrinseca est illi; si autem manet materiale et intelligibile in potentia, etiam postquam afficitur illa virtute et immaterialitate intellectus agentis, ergo prout sic non movet intellectum in actu, sed in potentia. A qua ergo virtute habet movere actu?

Quod si recurrat ad sententiam Cajetani de apparentia objectiva in phantasmate, ad quam non requiritur mutatio intrinseca, sed solum

extrinseca assistentia, sicut color apparet mediante luce non intrinsece informantem, contra est quia vel illa extrinseca assistentia habet aliquam actionem ad hoc, ut appareat objectum intelligibile, vel nullam. Si nullam, ergo non datur ille novus effectus apparenti objectum intelligibile, nec enim apparet ex vi ipsius phantasmatis, ut a phantasia productum est. Si autem habet aliquam actionem, ergo et terminum, et iste vel est in ipso phantasmate, et hoc non admittit Cajetanus, qui non ponit intrinsecam mutationem in ipso phantasmate derivatam ab intellectu agente, vel habet effectum illa actio in intellectu possibili, et hoc solum est species impressa, de qua currit difficultas, quomodo ad illam concurrat illud phantasma, vel est in aliquo juxta ipsum phantasma, sicut lumen aere diffunditur usque ad colorem, et illi manet contiguum; et hoc esse non potest, cum illa virtus derivata ab intellectu agente sit spiritualis, et non possit per rem corpoream magis diffundi, quam in ipso phantasmate immediate subjectari, quod etiam corporeum est. Quare data illa sententiâ de objectiva et extrinseca apparentia coloris, non est simile in phantasmate, quia apparentia hæc est intelligibilis, et spiritualis, quæ in re corporea esse non potest, bene tamen in colore apparere corporaliter unum, et non alia.

Sententiâ autem P. Suarez et eorum, qui nullum influxum ponunt ex parte phantasmatis in specie intelligibili, nisi per modum materiæ ex dictis manet impugnata, neque enim possunt explicare istum concursus materiæ. Nam in primis fatentur phantasmata non esse materiam, ex qua educantur species intelligibiles, siquidem educuntur ex subjecto spirituali cui inhærent,

ex illo enim educuntur, in quo sunt, species autem non recipitur inhærente in phantasmate, sed sub intellectu possibili. Item dicunt phantasma non esse materiam, circa quam operatur intellectus agens, quia solum operatur circa intellectum possibilem, sed quod præbet veluti materiam intellectui agenti ad efficiendam speciem intelligibilem. Sed quid est illud veluti materia? Quod postea declarat Suarez num. XII dicendo, quod se habet ad instar materiæ, aut excitantis Animam, aut vero ad instar exemplaris. Sed totum hoc, quod est dicere ad instar, relinquit rem obscurem, et inexplicatam, quia in præsentem inquirimus, quem concursus vere et proprie habeat phantasma, non ad cuius instar se habeat, nam esse ad modum materiæ vel exemplaris, vel extrahit illud a vera et propria causa materiali et exemplari, vel relinquit vere et proprie intra limites talis causalitatis. Si extrahit, restat explicare, in qua alia causalitate ponit. Si relinquit, ergo non ad instar; sed vere et proprie materia vel exemplar est. Et de materia non apparet, quomodo in genere causæ materialis concurrat phantasma, cum non recipiat speciem intelligibilem, neque ad illam disponat, nisi dicatur esse materiam objectivam, sicut Philosophus comparat phantasmata coloribus ad visum, et D. Thomas prima parte, quæst. VIII, artic. VI, dicit: « Quod sensibilis cognitio non est totalis causa intellectualis cognitionis, sed quodammodo est materia causæ. » Sed hoc ipsum nos fatemur, quod est materia per modum objecti seu representantis objectum, quod redditur intelligibile ab intellectu agente, sicut diximus quæst. XXVI Physic. artic. II, et hæc ratione diximus ibi non esse proprie instrumentum effectivum, sed objectivum, vere enim

hoc habet, sed quomodo hoc objectum concurrat ad hoc ut reddatur intelligibile in specie facta ab intellectu agente, hoc est quod inquirimus in præsentem. Similiter excitatio non potest fieri nisi respectu potentiæ cognoscentis, aut certe, quomodocumque fiat, si phantasma est corporeum et potentia, quæ est excitanda est spiritualis, semper remanet eadem difficultas, quomodo possit id quod est corporeum, agere in spirituale. Nec sufficit esse radicatum utramque potentiam, phantasiâ, et intellectum, in eadem Anima. Nam si sola radicitudo sufficit, etiam excitabitur intellectus per solum sensum externum, quia radicatur in eadem Anima. Nec apparet, quomodo cum sint tam varia phantasmata ex quibus determinatur diversæ species, quæ fiunt ab intellectu agente, sola radicitudo phantasiæ in Anima, quæ est indifferens ad omnia illa, sufficit ad tales determinatas species producendas.

QUAPROPTER DICENDUM EST: Intellectum agentem non reddere objectum intelligibile aut apparens in ipso phantasmate, sed uti phantasmate tanquam instrumento a se moto et elevato ad producendam speciem spiritualem et intelligibilem, in qua primo representatur objectum modo intelligibili et immateriali. Quod enim instrumentum corporeum elevatum virtute spirituali possit effectum spiritua-lem producere exemplis, et ratione et auctoritate D. Thomæ constat; exemplis quidem, quia Angelus operans circa aliquod corpus facit, quod in se resultet ubi spirituale dicens ordinem ad tale corpus: ignis elevatus a Deo, torquet spiritus per aliquem effectum spiritua-lem in eis productum: Sacramenta corporea elevata a Deo causant gratiam in Anima, ut tractari

solet tertia parte, quæst. lxxii, et diximus in questione xxvi Phys. et licet hæc fiant miraculose, tamen hoc ipsum ostendit, non esse impossibile, quod mediante corpore moto in spirituali agente, possit produci effectus aliquis spirituales.

Ratio autem hujus est, quia unio spiritus ad corpus naturaliter ordinatur ad perficiendum ipsum intellectum, alias non peteret naturaliter Anima nostra talem unionem, si ex illa non posset perfici in cognoscendo, ergo oportet subordinari id quod sensitivum et corporeum est spirituali virtuti ad formandum id quod pertinet ad perfectionem intellectus, quod utique non est aliud quam species. Et sicut virtus artificis determinatur a securi ad producendum incisionem acutam, et rursus instrumentum dirigitur ab arte, ut incisio fiat recta vel orbicularis, ita virtus intellectus agentis determinatur a phantasmate, ut talis objecti, seu quidditatis speciem eliciat, et rursus phantasma ex illa motione et elevatione intellectus agentis producit speciem representantem modo immateriali, et sine conditionibus materiæ illam quidditatem.

Ex auctoritate etiam D. Thomæ constat 1 p. quæst. lxxxv, art. 1 ad 4: « Quod phantasmata, et illuminantur ab intellectu agente, et iterum ab eis per virtutem intellectus agentis species intelligibiles abstrahuntur. Illuminantur quidem, quia sicut pars sensitiva ex conjunctione ad intellectum redditur virtuosior, ita phantasmata ex virtute intellectus agentis redduntur habilia, ut ab eis intentiones intelligibiles abstrahantur, abstrahit autem intellectus agens species intelligibiles a phantasmatis, in quantum per virtutem intellectus agentis accipere possumus in nostra con-

sideratione naturam specierum sine individualibus, conditionibus, secundum quarum similitudines intellectus possibilis informatur. » Ubi D. Thomas illuminationem intellectus agentis ponit respectu phantasmatum, abstractionem vero respectu specierum, cum autem sine abstractione non detur immaterialitas, et consequenter neque intelligibilitas in actu, frustra dicuntur phantasmata reddi intelligibilia in seipsis, sed solum species, quia ex illis abstrahuntur objecta, ut intelligibilia in actu representant. Illuminatio autem phantasmatum non ponitur a D. Thoma in eo, quod aliqua lux vel perfectio immaterialis ponatur in phantasmatis, sed solum quod reddantur habilia, ut ex eis abstrahantur species, quæ habilitas non est aliquid radicale in phantasmatis cum dicantur fieri habilia virtute intellectus agentis, ut etiam dicit 1 p. q. lxxxiv art. 1 ad 4, virtus autem ista non est radix phantasmatum, hæc enim est Anima, et sic non ponit in eis aliquid radicale, sed actuale, et ideo non potest esse aliud, quam motio, seu impressio aliqua, qua phantasma movetur et subordinatur intellectui agenti, et sic tanquam instrumentum habilitatur ad species producendas, sicut securis ab arte habilitatur ad producenda artefacta: qua ratione vocatur intellectus agens sicut ars ab Aristotele 3 de Anim. text. xvii, et comparatur phantasma instrumento a S. Thoma q. x de Verit. supra citata et quodlib. viii, art. iii.

Tertia difficultas.

Circa tertium punctum communiter a D. Thoma attribuitur intellectui agenti, quod non solum eliciat species abstrahendo et reddend-

do objecta intelligibilia in actu, sed etiam quod illuminet intellectum possibilem manifestando suo lumine prima principia, et mediate ea, quæ per principia cognoscuntur, ut constat ex D. Thoma quæst. x de Verit. art. vi, in fine corporis, et tractat Cajetanus 3 p. quæst. ix, artic. iv, circa dub. ii, et similiter tribuit intellectui agenti, quod faciat conversionem intellectus possibilis ad phantasmata, ut docet in iii, dist. xiv, q. 1, art. iii, quæst. v, ad 3. Difficilius est, quod docet in iii contra Gent. c. xlv in fine: « Quod Anima separata intelligit substantias separatas per lumen intellectus agentis, quod est similitudo in Anima intellectualis luminis quod est in substantiis separatis, » hoc enim est facere intellectum agentem potentiam cognoscitivam, quod nos affirmare non possumus. Et idem docet in quæst. de Anim. art. xv. ad ix, ubi inquit: « Quod Anima separata per intellectum possibilem recipiat species effluentes a substantiis separatis, per intellectum agentem habebit virtutem ad intelligendum. » Quæ verba valde obscura sunt. Solent etiam distinguere in intellectu agente, tres actiones circa phantasmata, scilicet illustrare phantasmata, reddere objecta intelligibilia in actu, quæ antea erant in potentia, et abstrahere speciem quam producit in intellectu possibili. Itaque difficile videtur tot actus intellectus agentis distinguere, tam circa phantasmata, quam circa intellectum possibilem.

NIHILOMINUS DICENDUM VIDETUR: Effectus istos intellectus agentis in intellectu possibilem præter productionem specierum, quas primo producit intellectus agens, non esse immediate ab ipso intellectu agente, sed mediate, quatenus in speciebus sic abstractis, virtus luminis intellectualis relucet redditus ipsis ob-

jectis intelligibilibus quæ deservire etiam possunt ad alia objecta manifestanda et attingenda. Itaque mediantibus speciebus influit intellectus agens in omnes illos actus intellectus, qui sunt cognitiones, non autem immediate influere potest, et lumen quod præbet totum est desumptum ex illis speciebus manifestantibus objecta intelligibiliter. Sumitur hæc explicatio ex D. Thoma quæst. de Anim. art. iv ad 6, ubi inquit: « Quod intellectus possibilis factus in actu, non sufficit ad causandam scientiam in nobis nisi præsupposito intellectu agente. Si enim loquamur de intellectu in actu, qui est in ipso addiscente, contingit quod intellectus possibilis alicujus sit in potentia quantum ad aliquid et quantum ad aliquid in actu, et per quod est in actu, potest reduci etiam quantum ad id quod est in potentia in actum, sicut per id quod est actu cognoscens principia, fit in actu cognoscens conclusiones, quas prius cognoscebat in potentia. Sed tamen actualem cognitionem principiorum habere non potest intellectus possibilis, nisi per intellectum agentem, cognitio enim principiorum a sensibilibus accipitur, a sensibilibus autem non possunt intelligibilia accipi, nisi per abstractionem intellectus agentis. » Reducit ergo D. Thomas dependentiam cognitionis intellectus possibilis ab agente ad dependentiam, quam illa cognitio habet a sensibilibus. Sensibilia autem sunt objecta, quæ redduntur intelligibilia in ipsa specie, quam intellectus agens abstrahit. Ergo tota ratio illuminationis intellectus agentis mediantibus objectis intelligibilibus et speciebus habetur. Et ratio est, quia intellectus agens non potest illuminare cognoscendo, nec lumen aliquod habituale producendo in intellectu, quia habitus si est acquisitus, fit

mediantibus actibus cognoscitivis, si est infusus non fit ab intellectu agente, sed a Deo. Ergo tota illuminatio intellectus agentis debet sumi ex parte objecti representati in specie, quatenus ex uno objecto manifestatur aliud.

Quod vero attinet ad illos actus, qui numerantur in intellectu agente circa phantasmata, illi non sunt distincti ab ipsa actione productiva specierum, sed solum addunt respectus aliquos seu connotationes, nam hoc ipso, quod producitur species representans intelligibiliter objectum, quod erat in phantasmate sensibiliter, dicuntur objecta reddi intelligibilia in actu, et phantasmata ipsa dicuntur illuminata et habilitata reddi ex impressione intellectus agentis, ut talis species producatur, eo quod ista species producitur per ministerium phantasmatum, et consequenter talis productio, et respicit ipsam speciem ut productam, et objecta in ea representata, ut reddita intelligibilia per representationem ipsam immaterialem, et totum hoc fit unica actione, quæ omnia ista requirit et respicit, sicut agens principale unica actione respicit instrumentum ut ministrans, et motum a se, et terminum ut productum, et finem ad quem talis terminus ordinatur.

Ad loca D. Thomæ quæ difficultatem habent, ad primum dicitur, quod intellectus agens dicitur suo lumine manifestare prima principia, non quia præbeat ipsum lumen qui est habitus primorum principiorum, quia iste habitus acquiritur per aliquem actum cognoscitivum, cum non sit habitus infusus vel innatus, ut docet D. Thomas I-II, quæst. II, art. 1. sed ex ipsa cognitione terminorum assensus ejus generatur, et habitus ipse producitur. Sed quia non indiget ad sui assensum nisi explanatione terminorum, et hæc per

ipsas species etiam ut primo abstractas ab intellectu agente habetur, dicuntur illa principia lumine intellectus agentis manifestari.

Quod vero attinet ad conversionem intellectus ad phantasma, cum illa conversio sit cognoscitiva spectat ad intellectum possibilem. In quo autem consistat ista conversio, explicamus infra articulo quarto, et similiter quæ sit ejus necessitas.

Ad illa vero loca, quæ loquuntur de virtute intellectus agentis in Anima separata, quorum interpretationes videri possunt apud Ferrariersem III contra Gent. cap. XIV et Magistrum Bannez, prima parte, quæst. LXXIX, art. III, dub. 1 ad 3, nos brevius dicimus, quod quando dicit D. Thomas quod Anima separata per intellectum agentem habet virtutem intelligendi substantias separatas, et per lumen intellectus agentis intelligit illas, non est sensus, quod per intellectum agentem intelligat, eliciendo ipsam cognitionem, vel quod intellectus agens aliquam speciem in Anima separata producat, cum non habeat phantasmata seu objecta, a quibus illam desumat; sed quia in Anima separata intelligit seipsam, et alias Animas et Angelos ad modum sui; speciem autem sui dicitur habere per intellectum agentem radicaliter sumptum, quia Anima intelligit se per seipsam in statu separationis, et ipsa radicaliter est intellectus agens, et ideo per intellectum agentem radicaliter sumptum Anima accipit lumen intelligendi se, alias substantias separatas in statu separationis, cum in statu conjunctionis accipiat sui et aliorum species per intellectum agentem formaliter sumptam pro potentia operante circa phantasmata.

Solvuntur argumenta.

Circa primum punctum posset tangi illa difficultas, quomodo in-

tellectus agens reddat objectum intelligibile in actu abstrahendo a conditionibus singularibus, cum non solum universale, sed etiam singulare directe possit intelligi. Sed de hoc agemus articulo secundo.

Circa secundum punctum occurrunt difficultates P. Suarez lib. IV de Anima, cap. II, n. VII, quæ fore desumuntur ex communibus difficultatibus circa instrumentum corporeum ad producendum effectum spiritualem, eo quod non apparet, quæ virtus accrescat instrumento corporeo ad producendam rem spiritualem, quia si est virtus corporea est improporionata ad effectum spiritualem; si est spiritualis non potest afficere, et recipi in phantasmate corporeo. Si non est virtus, sed aliqua unio, vel contactus vel assistentia causæ principalis ad instrumentale, certe non potest illa unio major esse, quam quæ fit per radicationem in eadem Anima, quia hæc est magis indivisibilis et naturalis, sed sola radicatio non sufficit ad habilitandum phantasma in ordine ad talem effectum spiritualem, ergo neque sufficit quæcunque unio seu conjunctio causæ spiritualis principalis cum tali instrumento. Quod si sufficeret radicatio in eadem Anima non requireretur intellectus agens, ut causa principalis habilitans, sed ipsamet Anima per talem radicationem sufficeret ad habilitandum phantasma per modum instrumenti. Specialiter autem cum in sententia D. Thomæ requiratur in instrumento aliqua actio prævia, ut ad principalem effectum deserviat, phantasma autem nullum effectum habere possit circa ipsum intellectum, quia corporeum est, neque circa aliquid corporeum apparet, quid operetur, consequenter non potest habere vim instrumenti; qua ratione in quæstione XXVI Physicor. articulo secundo diximus phantasma

ta non esse proprie instrumentum effectivum, seu objectivum.

Respondetur phantasma cum sit corporeum non posse effective operari per virtutem propriam ad effectum spiritualem, alias haberet se ut causa principalis, et præterea semper maneret improporionata illa virtus respectu sui effectus, cum iste sit spiritualis, et illa corporea. Quare operatio phantasmatum ad producendam speciem intelligibilem, debet esse ex virtute per modum motionis ab intellectu agente, qui est spiritualis. Et talis virtus spiritualis, quæ datur per modum motionis, seu per modum transeuntis non repugnat subjectari, et inherere in re corporea quatenus corpus est obediens spiritui, et subordinatum ipsi; hoc enim necessarium fuit, ut possent communicari spiritualia corporalibus, naturaliter enim corpora reguntur per spiritum, et ei subordinantur, et ab eo moventur. Et rursus non repugnat aliquas spirituales formas perfecti ex conjunctione ad corpus, et ex hoc minus spirituales sunt, non per aliquid intrinsecum corporeitatis, sed per ordinem ad corpora quibus communicabiles sunt. Et hac ratione inter formas substantiales spirituales, Angelus immaterialior est quam Anima, non quia Anima in se habeat aliquid corporeitatis intrinsecæ, sed quia dicit ordinem ad corpus cui potest communicari; dicitur autem aliquid magis, vel minus spirituale, non solum quia caret corporeitate in se, sed etiam quia caret ordine ad corpus. Sicut ergo in substantiis spiritualibus, id quod est forma completa, et perfecta sicut Angelus, reputat informare corpus, non tamen hoc repugnat substantiæ spirituali incompletæ, qualis est Anima nostra quæ hoc ipso minus spiritualis est, quam Angelus, quia et si non in se includat corpus, ad illud tamen di-